

Kritik mot Polismyndighetens i Jönköpings län för att en 16-årig yngling, som hämtats till förhör misstänkt för brott, förvarats i arrestlokal

Anmälan

Makarna AA och BB begärde i en anmälan att JO skulle granska Polismyndighetens i Jönköpings län och åklagares vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Jönköping, handläggning av en förundersökning i vilken deras 16-årige son, CC, hämtades till förhör. De ifrågasatte åklagarens beslut att hämta CC till förhör kl. 06.00 och även polisens verkställighet av beslutet och uppgav i den delen att CC hämtades kl. 05.45 med en "målad tjänstebil". Vidare anförde anmälarna att det dröjde cirka fyra timmar innan förhöret kom till stånd och att CC under den tiden placerades i en arrest, att han inte erbjöds något att äta trots att han inte haft möjlighet att äta frukost samt att de inte fick följa med till polisstationen och inte heller gavs möjlighet att närvara vid förhöret.

Makarna AA och BB begärde också att JO skulle pröva om Junedalsskolan i Jönköpings kommun agerat korrekt när det kommit fram att CC utsatts för mobbning.

Utredning

Handlingar infordrades. Av utredningen framkom bl.a. följande.

Den 2 juni 2008 gjordes en polisanmälan med anledning av att en elev i en fil i en dator på en skola i Jönköping påträffat två brev i vilka framfördes detaljerade dödshot mot henne och en annan elev. Polisen inledde förundersökning om olaga hot och samma kväll beslutade jouråklagare att CC skulle hämtas till förhör dagen därpå, dvs. den 3 juni, efter kl. 06.00 och helst före kl. 07.15. Enligt arrestantbladet hämtades CC kl. 06.02. Åklagare skickade per fax kl. 07.33 en framställan om förordnande om offentlig försvarare till Jönköpings tingsrätt. Strax efter kl. 09.00 expedierade tingsrätten ett förordnande av en offentlig försvarare för CC. Förhöret inleddes kl. 10.07 och avslutades kl. 11.02. CC frigavs kort därefter. Misstankarna mot CC avskrevs den 4 juni 2008 och förundersökningen lades då också ned.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över vad som anförts i anmälan till JO samt beträffande vilka kontakter som hade tagits med socialtjänsten i ärendet.

Polismyndigheten (länspolismästaren DD) anförde i ett remissvar bl.a. följande.

Polismyndigheten har inhämtat yttrande från närpolisområdeschef EE och förundersökningsledare FF, vilket tillsammans med förhørs-protokoll, PM och arrestantblad utgjort underlag för polismyndighetens remissvar.

Bakgrund

Den 2 juni 2008 hölls förhör med en elev på Junedalsskolan i Jönköping i dennes hem. I förhöret framkom att hon och en kamrat, i brev, blivit hotade till livet och att dessa brev skrivits på en av skolans datorer. Enligt inloggningsuppgifter skulle breven ha skrivits av CC. Jouråklagare beslutade på kvällen den 2 juni att CC skulle hämtas till förhör den 3 juni 2008 mellan kl. 06.00-07.15. Åklagaren påpekade vikten av att hämtningen skulle ske innan skoltid.

Den 3 juni 2003 kl. 06.02 blir CC hämtad av en radiobilpatrull bestående av två uniformerade polismän. Inkommen till polishuset kl. 06.18 placerades CC i ett väntrum i arrestavdelningen.

När ansvarig polisiär förundersökningsledare kom till sin arbetsplats cirka 07.15 blev han informerad om att CC hämtats in till förhör som misstänkt för olaga hot och att fadern befann sig i polishusets reception. Förundersökningsledaren kontaktade fadern och informerade honom om att CC skulle förhöras och att någon från socialtjänsten skulle beredas möjlighet att närvara vid förhöret. Fadern tilläts därefter att träffa och samtala med CC. Fadern begav sig därefter till sitt arbete men lämnade sitt mobiltelefonnummer. Eftersom CC inte haft möjlighet att äta frukost tillfrågades han om han vill ha något att äta, men han avböjde.

En polisinspektör tog kontakt med tjänsteman vid Socialnämnden Söder i Jönköpings kommun och en muntlig föredragning av ärendet gjordes. Tjänstemannen uppgav att de inte hade möjlighet att närvara vid förhöret med så kort varsel.

Med hänsyn till att någon företrädare för socialtjänsten inte kunde närvara vid förhöret samt mot bakgrund av misstankarna mot CC gjorde den polisiära förundersökningsledaren bedömningen att det var av synnerlig vikt att en advokat var närvarande vid förhöret. Kontakt togs därför med Åklagarkammaren i Jönköping avseende behovet av advokat. Kl. 09.15 meddelade åklagaren att en offentlig försvarare hade utsetts. När förhørsledaren därefter ringde upp advokatkontoret ifråga fick han till svar att någon advokat inte fanns tillgänglig. Förnyad kontakt togs med åklagaren som uppgav att förhørsledaren skulle kräva av advokatkontoret att advokat omedelbart skulle infinna sig på polishuset, vilket också skedde. När den polisiära förundersökningsledaren fått besked om vilken tidpunkt förhöret skulle hållas kontaktades fadern på mobilnumret, men fick då besked om att abonnenten inte kunde nås.

Förhöret med CC påbörjades kl. 10.07 i närvaro av en offentlig försvarare. Förhöret avslutades kl. 11.02 och efter beslut av åklagaren frigavs CC kl. 11.10 samma dag.

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten är medveten om de straffprocessuella hänsyn som föreskrivs i bl.a. 23 kap. 4 § rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948) och som i särskilt hög grad har giltighet när det är fråga om åtgärder som vidtas mot barn. Polisen hade i detta fall fått i uppdrag av åklagare att hämtning av CC skulle utföras inom en viss angiven tidsperiod. Polismyndigheten finner därför inte anledning att kommentera de överväganden som åklagaren gjort vid sin bedömning av att hämtning till förhör faktiskt skulle ske.

När det gäller utförandet av själva hämtningen kan upplysas att det på morgonen den 3 juni tjänstgjorde fem poliser vid närpolisområde Jönköping. Yttre befäl åkte ensam i en patrullbil och de övriga tjänstgjorde i par i varsin bil. Sammanlagt fanns det tre patruller att tillgå vid den aktuella tidpunkten. Vaktstående befäl har således gjort bedömningen att det inte funnits någon annan möjlighet än att låta en av dessa patruller utföra hämtningen. Det är viktigt att beakta att det när som helst under dygnet kan inträffa en allvarlig situation då tjänstgörande polis omedelbart måste kunna vara beredd att ingripa och att uniformen då har en viktig funktion för att tydliggöra de särskilda befogenheterna som poliser åtnjuter. Att poliser som huvudregel bör bära uniform ligger även i linje med kravet på ökad synlighet.

I förarbetena till lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare uttalas bl.a. att hämtning till förhör av barn under 15 år endast i undantagsfall bör utföras av uniformerad polis. Med beaktande av FN:s Barnkonvention, att barnets bästa ska komma i främsta rummet, är Polismyndighetens uppfattning att det bästa för CC hade varit om hämtningen hade skett med icke uniformerade poliser i en civil polisbil. Det gick, som framkommit, under rådande förhållanden inte att lösa.

När det sedan gäller förfarandet då CC kom in till polishuset kan konstateras att det alltid är problematiskt när det gäller förvaring av en ungdom som är misstänkt för ett allvarligt brott. Av Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest; RPSFS 2000:58 FAP 102-1 framgår bl.a. att den som är mellan 15 och 18 år bör förvaras i polisarrest endast när det är absolut nödvändigt. Normalt bör den som är under arton år förvaras under bevakning i ett förhörssrum eller liknande utrymme. Efter att CC förts in till polishuset placerades han i ett väntrum i arrestavdelningen. CC blev således inte inlåst i någon arrest. Polismyndigheten har förståelse om det för den enskilde som inte har kännedom om förhållandena i en arrestlokal kan uppleva situationen som obehaglig.

Av 6 och 7 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare framgår bl.a. att om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följas ska Socialnämnden genast underrättas och om möjligt ska även företrädare för socialtjänsten närvara vid förhör med den misstänkte. Innan förhör skulle hållas med CC togs kontakt med socialtjänsten, men beklagligt nog hade de inte möjlighet att närvara vid förhöret. Detta är emellertid inte någon ovanlig situation.

Att förhöret med CC inte kunde påbörjas förrän cirka fyra timmar efter det att han förts in till Polishuset berodde till stor del på svårigheterna att få tag på en offentlig försvarare, vilket naturligtvis är olyckligt. När väl försvararen var på plats var det viktigt att kunna sätta igång förhöret så fort som möjligt. Att en vårdnadshavare är med under förhöret med en misstänkt som inte fyllt arton år är inget ovillkorligt krav som kan ställas. CC får därmed anses tillgodosedd med den offentliga försvarare som haft till uppgift att tillvarata hans rättigheter.

När man i efterhand har den fullständiga bilden av den aktuella händelsen klarlagd, kan sägas att vissa åtgärder hade kunnat genomföras på ett annat sätt. Vid en objektiv bedömning av det inträffade och med hänsyn till aktuella omständigheter och givna förutsättningar anser Polismyndigheten emellertid inte att några formella fel har begåtts av polisen vid den aktuella händelsen.

Makarna AA och BB kommenterade remissvaret och vidhöll vad de uppgett i anmälan samt uppgav bl.a. att det utrymme där sonen tillbringade tiden före förhöret inte var något "väntrum" utan en arrest om kanske 2x2 meter med stål/järndörr med lucka i och vars möblemang endast bestod av en bänk.

Från polismyndigheten inhämtades därefter uppgift om att det aktuella utrymmet som CC placerades i var en s.k. väntarrest. Utrymmet har en skjutdörr som var öppen när CC satt och väntade där.

Bedömning

Makarna AA och BB har på flera punkter kritiserat polisens och åklagarens hantering av det aktuella ärendet, bl.a. har de ifrågasatt åklagarens beslut att CC skulle hämtas till förhör, det sätt på vilket polisen kom att verkställa hämtningen samt det förhållandet att CC, som endast var 16 år vid tillfället, fick tillbringa ett antal timmar i en arrest innan förhöret påbörjades.

Jag vill inledningsvis nämna att jag har förståelse för att Makarna AA och BB och självfallet även CC upplevde den aktuella dagen som mycket obehaglig. Det kan dock konstateras att misstankarna mot CC skrevs av redan påföljande dag och att polis och åklagare agerade skyndsamt i ärendet.

Vid min granskning av ärendet har kommit fram att CC i det initiala skedet av utredningen på grunder, som inte kunde bortses från, kom att misstänkas för att i skrift ha uttalat mycket allvarliga hot mot två klasskamrater. Det var också mot den bakgrunden som åklagaren beslutade att hämta CC till förhör och att detta skulle ske tidigt på morgonen. Även om hämtning när det gäller unga personer ska ske med stor restriktivitet finner jag därför inte skäl att ifrågasätta åklagarens beslut (se 23 kap. 7 § rättegångsbalken, RB, om hämtning till förhör, se även JO 1996/97 s. 86).

Utredningen ger sedan vid handen att CC hämtades av uniformerad polis i en ”målad” tjänstebil vid sextiden på morgonen. Förhör med en person som är under 18 år och som är misstänkt för brott ska verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Det bör nog ses till att uppseende inte väcks kring förhöret (se 17 § förundersökningskungörelsen, 1947:948). Denna bestämmelse är ett uttryck för den s.k. straffprocessuella hänsynsprincipen som innebär att en förundersökning ska bedrivas på sådant sätt att inte någon onödigt utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet (se 23 kap. 4 § RB). Endast i undantagsfall bör hämtning av någon under 18 år utföras av uniformerad polis (JO 1996/97 s. 86). Jag anser mig likväl, med beaktande av polismyndighetens redogörelse för bemanningen vid närpolisområdet den aktuella morgonen, inte kunna kritisera myndigheten för det sätt hämtningen genomfördes på. Med tanke på vad polismyndigheten uppgett om statsmakternas krav på ökad synlighet vill jag endast betona att detta krav naturligtvis inte innebär att polisen ska använda uniform även i situationer då civil klädsel är lämpligare.

Av utredningen har vidare kommit fram att förhöret med CC inte påbörjades förrän strax efter kl. 10.00 och att dröjsmålet berodde på att polisen avvaktade att en offentlig försvarare skulle förordnas och att denne sedan skulle inställa sig. Enligt 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) ska en offentlig försvarare förordnas för en misstänkt som inte fyllt 18 år om det inte är uppenbart att han saknar behov försvarare. Jag har i tidigare beslut påtalat vikten av att förundersökningsledaren gör en bedömning av om en ung misstänkt har behov av försvarare och av om det är möjligt att avvakta en försvarares ankomst och ändå påbörja förhöret inom rimlig tid (se t.ex. JO 2008/09 s. 92). Jag finner inte heller i detta avseende skäl att ifrågasätta hanteringen av ärendet.

Det förhållandet att CC, som var misstänkt för brott, under väntetiden placerades i arrestavdelningen föranleder följande uttalanden från min sida.

Om en person har hämtats till förhör är han skyldig att stanna kvar hos polisen och får då också hållas kvar där med tvång om så behövs. Något annat tvång än det som krävs för att hindra personen att avlägsna sig, eller att kommunicera med andra förhörspersoner, får inte användas (Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 2:a uppl., s. 181). Den som kan misstänkas för brottet får tas i förvar under den tid han är skyldig att stanna kvar, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ingripandet, ordning eller säkerhet (23 kap. 9 § fjärde stycket RB). Om exempelvis förhörspersonen är berusad eller allmänt stökig kan det alltså finnas skäl att förvara honom i arrest. Utgångspunkten vid placeringen av den som ska hållas kvar för förhör är dock självfallet att denna ska ske i öppen lokal (prop. 1996/97:175 s. 53).

När det gäller ungdomar mellan 15 och 18 år har i förarbetena till nyss nämnda bestämmelse särskilt framhållits att det normalt inte bör förekomma att dessa placeras i arrest eller låses in på annat sätt. Ungdomar under 15 år bör aldrig kunna tas i förvar i arrest (a. prop. s. 50). Uttalandena ska bl.a. ses i ljuset av FN:s konvention om barns rättigheter där det i artikel 37 stadgas att frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

Rikspolisstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest (FAP 102-1). I dessa uttalas som allmänt råd att om ett förhör med en person som har hämtats till förhör undantagsvis inte kan påbörjas omedelbart, bör denne anvisas att uppehålla sig i ett väntrum, förhørsrum eller annat olåst utrymme. Den som kan misstänkas för brott bör inte enbart på den grunden förvaras i en polisarrest. Sådan förvaring kan dock i undantagsfall vara ett alternativ till bevakad vistelse i en olåst lokal, exempelvis när det finns risk för att den frihetsberövade avlägsnar sig eller försvårar utredningen. Vidare framhålls att den som är mellan 15 och 18 år bör förvaras i polisarrest endast när det är absolut nödvändigt. Normalt bör den som är under 18 år förvaras under bevakning i ett förhørsrum eller liknande utrymmen (se allmänna råden i 2 kap.).

Jag vill för klarhets skull framhålla att det inte finns någon särreglering i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som träffar den nu aktuella situationen utan rättegångsbalkens regler gäller (se 1 § andra stycket LUL). Det kan dock nämnas att enligt bestämmelsen i 14 § LUL om kvarhållande får den unge – i de särskilda situationer som gäller i de fallen – endast tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet.

I det nu aktuella fallet har polismyndigheten upplyst att CC, som var 16 år vid tillfället, placerades i ett väntrum i arrestavdelningen i avvaktan på att förhöret med honom skulle påbörjas och att han således inte låstes in i någon arrest. Enligt myndigheten var det frågan om en s.k. väntarrest med en skjutdörr som var öppen vid tillfället. Makarna AA och BB har dock betonat att det inte var frågan om något vanligt väntrum utan helt enkelt om en arrest.

CC placerades således i ett väntrum inne i arrestavdelningen, en s.k. väntarrest. Med detta begrepp avses sådana väntrum inom polisens lokaler som är anordnade för en kortare tids förvaring av en gripen eller omhändertagen person i avvaktan på förhör, transport eller dylikt (se 11 § i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester, FAP 915-1). Även om polisen har uppgett att skjutdörren till väntarresten var öppen vid tillfället har jag full förståelse för att CC upplevde det som om han satt i en ”riktig” arrest och inte i något som man i dagligt tal brukar karaktärisera som väntrum.

Innan polisen fick uttryckligt lagstöd – genom tillkomsten av 23 kap. 9 § fjärde stycket RB, som trädde i kraft i april 1998 – att under vissa förutsättningar ta en misstänkt person i förvar för att genomföra ett förhör hade JO uttalat att en person inte enbart på den grund att han hämtats till förhör fick placeras i en arrest, vare sig denna var öppen eller låst. Enligt JO borde en sådan person över huvud taget inte föras till arrestavdelningen (JO 1984/85 s. 135, se även JO 1972 s. 51 där en delvis annan inställning redovisades).

Polisen har alltså numera, som framgått, lagstöd för att i vissa situationer ta misstänkta personer som hämtats till förhör i förvar. Enligt min uppfattning bör dock polisen i princip aldrig placera ungdomar mellan 15 och 18 år, som hämtas till förhör misstänkta för brott, i polisarrest. Om förhöret inte kan genomföras omgående, bör en ung person i stället få vänta i t.ex. ett vanligt förhørsrum, eventuellt med bevakning om så behövs. Det är enligt min mening inte ett godtagbart alternativ att placera ungdomar i en s.k. väntarrest i arrestavdelningen även om dörren hålls öppen. Redan det förhållandet att bli hämtad till polisförhör är en ingripande åtgärd som kan upplevas som mycket obehaglig för den unge. Att därutöver i avvaktan på förhöret placeras i en arrest eller arrestliknande utrymme i arrestavdelningen förstärker naturligtvis denna känsla. Jag inser dock att det undantagsvis kan finnas situationer då det är nödvändigt att föra den unge till arrestavdelningen.

Om emellertid huvudregeln ska frångås måste det naturligtvis finnas godtagbara skäl. Polismyndigheten har inte närmare förklarat varför CC placerades i arrestavdelningen och inte i t.ex. ett vanligt vänt- eller förhørsrum utan endast pekat på det förhållandet att förvaring av ungdomar som är misstänkta för ett allvarligt brott alltid är problematiskt. Av utredningen i övrigt har inte heller kommit fram något som kunnat motivera att CC fördes till arrestavdelningen. Jag vill särskilt anmärka att det förhållandet att CC hämtades vid sextiden på morgonen inte utgör något godtagbart skäl. Eftersom hämtningen var planerad kunde ledningen nämligen ha sett till att det vid den tidpunkten fanns personal tillgänglig som kunde ha uppsikt över CC i ett vanligt väntrum. Jag anser därför att polismyndigheten inte kan undgå kritik för att CC placerades i arrestavdelningen.

När det gäller medverkan vid förhöret av företrädare för socialtjänsten har utredningen visat att de tillfrågats men inte haft möjlighet att närvara. Beträffande klagomålen i övrigt kan konstateras att Makarna AA och BB och polismyndigheten lämnat olika uppgifter om vad som inträffat. Jag anser det dock inte meningsfullt att utreda ärendet vidare.

Vad som i övrigt kommit fram i ärendet ger inte heller anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

I den del klagomålen avser Junedalsskolan, Jönköpings kommun, har samråd skett med justitieombudsmannen Kerstin André, under vars tillsyn bl.a. skolväsendet står.

Ärendet avslutas.